

- мира» з його трактату «Брань архистратига Михаила со Сатанюю о сем: легко быть благим» (Ласло-Кушюк Магдалена. Апофеоз світла у творчості Григорія Сковороди // Слово і час. — 1990. — №3. — С. 57).
66. Недоступ В. Подражаніє Григорію Сковороді // Зустрічі. — 1994. — №8. Слушними видаються спостереження Неллі Корнієнко про настання ери неobaroko, деклектика є нездійсненністю синтезу» (Корнієнко Неллі. Український театр у переддень третього тисячоліття. Пошук (Картини світу. Ціннісні орієнтації. Мова. Прогноз). — К. : Факт, 2000. — С. 151; жирний шрифт Неллі Корнієнко. — В.С.)
67. Корнієнко Неллі. Український театр у переддень третього тисячоліття. Пошук (Картини світу. Ціннісні орієнтації. Мова. Прогноз). — К. : Факт, 2000. — С. 151.
68. Франко Іван. Franko Iwan. Charakterystyka literatury ruskiej XVI-XVIII w.//Kwartalnik historyczny. Organ Towarzystwa historycznego. Pod redakcją Oswalda Balzera. Rocznik VI. — Lwów, 1892. — S. 724-725 (mikrofilm 17148, Biblioteka Narodowa).

The article views the problem of becoming self-aware in the philosophy of Hryhoriy Skovoroda and Les Kurbas.

Key words and word-combinations: artistic self-expression, word symbolism, image symbolism, gesture symbolism, «an inner person», the way of becoming self-aware.

Отримано: 15.04.2013 р.

УДК 0019477(092):070(73)«1975»

Є. І. Сохацька

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

СИЛА АВТОРИТЕТУ: 75-ЛІТТЯ МИТРОПОЛИТА ІЛАРІОНА (ІВАНА ОГІЄНКА) В КАНАДІ (1957 р.) (за матеріалами «Віри й Культури»)

У статті йдеться про значимість постаті митрополита Іларіона (Івана Огієнка) в історії української культури та державності, наводяться факти гідного пошанування його постаті на честь 75-ліття від дня народження.

Ключові слова і словосполучення: Первоієрарх, Пастор Православної Церкви, її ідеолог, націєтворець, всенародне визнання.

*Ти, дорогий Владико, даєш нам насагу й натхнення
для високого служіння, — а цим влітаєш золоті гілки
у нев'янучий вінок слави й честі України, її народу.*

С. Килимник (1958 р.)

Канадський період в житті і творчості митрополита Іларіона (Івана Огієнка) (1947-1972 рр.) ознаменований відзначенням українською громадськістю кількох його ювілеїв: 70-ліття (1952 р.), 75-ліття (1957 р.), 80-ліття (1962 р.) і 85-ліття (1967 р.).

Ці дати стали фактором активізації як релігійно-православного, так і українського культурно-державницького рухів загалом. У ювілейних матеріалах відбивалися підсумки аналізу поразок українців у національно-визвольних змаганнях, їхніх державницько-самостійних устремлінь та розуміння сили й ваги авторитетів української еліти.

У свідомості української громадськості митрополит Іларіон утвердився передовсім як визначний державний діяч періоду УНР, оборонець самостійності

України. У статті «Ми Вас пам'ятаємо», написаній від імені волиняків, учасників національно-визвольних змагань 1917-1923 рр., наголошувалося на невисипущій політико-державній діяльності Івана Огієнка і в часи Центральної Ради, і Гетьманату (передусім як «творця і організатора високих шкіл в Україні і як Ректора створеного Університету в Кам'янець-Подільському, – наукового вогнища, що стало лучником на грані двох культур»), і на посту Головноуповноваженого УНР, і, нарешті, як митрополита Холмського (Святої Данилової Гори) [20, с.14]. На 1958 рік припав прикрий випадок, що стався з митрополитом. 24-26 січня в Вінніпезі заходами КУК-у (Комітету Українців Канади) святкувалося 40-ліття Української Державності. На це свято належно не було запрошено Владиду. Цей інцидент спричинив хвилю обурення широкого загалу. Глибоке невдоволення висловила Конференція представників складових організацій Союзу Українців Самостійників, що відбулася в Вінніпезі 4-5 квітня 1958р. [13, с.22]. Співчуття митрополитові висловив його однодумець і побратим А. Нестеренко з родиною [14, с.22-23]. «Виправдовувала» ситуацію делегація ОДУМ'у в Канаді, яка відвідала митрополита в Торонто і привітала його, як колишнього міністра з 40-літтям відновлення української державності [14, с.3]. Сам митрополит відреагував на це подію виважено й мудро. Він виступив у Соборі Св. Покрови 20 квітня виклад на тему «Відродження активної Нації». У ньому були відзначені три величні моменти в житті його й українського народу, а саме: 1) величезна маніфестація українців 1 квітня 1917-го року в Києві – національне відродження українського народу; 2) виклад професора Івана Огієнка на Всеукраїнському Церковному Соборі в Києві 31-го грудня 1918 року на тему «Відродження Української Церкви» й нечувана маніфестація українства всього Духовенства – це відродження Української Церкви; 3) величне свято Соборності України 22-го січня 1919 року і величне перше засідання Трудового Конгресу 23-го січня – це відродження української державності [17, с.23]. Отже, у цьому випадку, як і подальшому, церковна кафедра стала для І. Огієнка науковою кафедрою. Воістину, як сказав професор С. Килимник, Іван Огієнко змінив професорську тогу на теку міністра УНР, а теку міністра [УНР] – на митрополичу мантію в ім'я України» [6, с.6]. Ставши першоієрархом УГПЦ в Канаді (1951), митрополит Іларіон продовжував займатися науково-дослідницькою роботою, чим справедливо заслужив визначення «**Сеньора української науки** [Авт.], почесного професора Манітобського університету й Колегії Св. Андрея» [1, с.30].

Ще один, третій стрижневий, аспект ювілейних матеріалів є відзначення такої іпостасі особистості Іларіона, як педагога. З 1951 року він незмінний декан Богословського факультету Колегії Св. Андрея в Вінніпезі, яка за значимістю повинна була відігравати таку ж важливу роль у житті українців, яку відіграла колись Київська Могилянська Академія в Україні [7, с.26]. Колегія стала асоційованим членом Манітобського університету (1962), тут студенти, крім богословської, одержували університетську освіту. Митрополит Іларіон читав лекції на славістичному відділі Манітобського університету, зокрема курс «Інтродукція до старослов'янської мови й славістики» (ВК. – 1963. – Ч.7 (115). – С.24), виступав як авторитетна у мовних справах людина на засіданнях Королівської комісії в канадському парламенті 17-19 червня 1965р. у справі двомовності й двокультурності Канади, за що одержав подяку УВАН в Канаді (ВК. – 1965. – Ч. 9 (№141). – С.26).

Предметом нашої уваги буде відтворення етапів святкування в Канаді величної в житті митрополита Іларіона (Івана Огієнка) дати – **75-ліття від дня народження**. Святкування цього ювілею розпочалося 15 січня 1957р., якраз у день народження митрополита. У цей день Первоієрарх Української Церкви в Канаді прийняв

делегатію своєї Церкви, яка складалася з провідних осіб, духовних і світських, під проводом Високопреосвященного Протопресвітера д-ра С.В. Савчука. Саме він і виголосив Владисі Ювілейне привітання. У ньому йшлося про многостраждальний життєвий шлях Владика і його саможертвувну працю для Рідної Церкви. Митрополит Ларіон був явно схвилюваний зворушенням з приводу цього широкого вияву любові з боку широкого загалу та його провідних людей.

У слові-подяці Владика, як повідомляла газета «Вісник УГПЦ в Канаді» (1957. — Ч.3), «з добродушним усміхом сказав, що він не пильнував у календарі зростаючого числа своїх років, а тільки пильнував, щоб зростала праця його, і працює міряє час свого життя. Тож і це побажання він приймає тільки як побажання якомога довше служити Богові й народові своєю працею для Української Церкви в Канаді, з якою він зливається в одне ціле» [8, с.23].

У цей же день прислали привітання вірні Церкви Покрови Пресвятої Богородиці в Монреалі від імені О.П. Архангельського, П. Волиняк і М. Муха з Торонто [9, с.17-19]. Усі три привітання об'єднані спільною тезою: для усіх митрополит Ларіон – визначний громадський діяч, науковець, державний діяч, непохитний оборонець Православної віри, глибокий патріот і духовний проповідник свого народу. Ювілей Владика сприймався як ювілей УГПЦ в Канаді. Цінне й глибоке визначення! У цьому ж номері подавалася коротка біографія митрополита Ларіона. Наводимо її повністю, зважаючи на обмаль інформації для сучасного читача:

Життєвий шлях Митрополита Ларіона¹

Митрополит Ларіон (проф. Д-р Іван Огієнко) народився 2 (15)-го січня 1882 року на Київщині в Україні, у м. Брусиліві Радомишльського повіту.

Гімназію закінчив в м. Острозі на Волині (екстерном).

Закінчив університет у Києві на історично-філологічному факультеті 1909-го року, і позоставлений при ньому готуватися до професури.

Склав професорські іспити при цьому ж університеті.

Став викладати при цьому ж університеті мову та літературу.

1918. Багато працював для заснування Українського Університету в Києві і довів до відкриття його.

1917-1920. Заснував Український Державний Університет у м. Кам'янці-Подільському і був його першим ректором.

Роки 1918-1919. Був Міністром Освіти в Києві в Україні, яка відродила тоді своє державне життя.

1919. 22. І. З доручення Ради Міністрів УНР урядив у Києві Свято Соборності УНР урядив у Києві Свято Соборності на Св. Софіївськім майдані.

1919. Став Міністром Ісповідань в Україні.

1919-1920. Директорія й Рада Міністрів Української Народньої Республіки передавали всю свою владу Міністрові Проф. Огієнкові, як своєму Головноуповноваженому Міністрові, а самі покинули Україну. Міністер Огієнко боронив незалежність України перед окупантами поляками і зберіг державність України ще на один рік.

Як Головноуповноважений, організував українське військо, українське шкільництво, українську Церкву, українську пресу й ін.

Багато раз Міністру Огієнкові загрожувала смерть за його самовіддану працю.

1920. Проф. І. Огієнко виїхав на еміграцію в Польщу.

¹ Збережено орфографію автора [Івана Огієнка].

1924-1926. Проф. Огієнко професорує у Львові в середній Учительській Коєдукаційній Семінарії, навчає тут української літератури. Року 1926-го польська шкільна влада звільнила проф. Огієнка з посади «за національно-українське виховання учнів Семінарії».

1926-1932. Проф. Огієнко викладає в Православній Богословській Академії при Варшавському Університеті. Мав дуже багато учнів (більш 200), що стали Священниками і держалися його національної ідеології.

З зарядження Міністерства Внутрішніх Справ Проф. І. Огієнко був звільнений від викладів в Богословській Академії «за спротив полонізації православних студентів».

1931. Університет в Брно в Чехословакії надав Проф. Іванові Огієнкові звання доктора філософії.

1933-1939. Проф. І. Огієнко видавав у Варшаві науково-популярний місячник «Рідна Мова», який розходився по всіх українських землях і оселях. Вийшло 81 число. У вересні 1939-го року німці окупували Польщу і «Рідну Мову» закрили.

«Рідною Мовою» проф. Ів. Огієнко зробив велику культурну працю – допоміг, щоб серед українського народу запанувала одна літературна мова.

1935-1936-1937. Проф. Ів. Огієнко видавав науково-літературний місячник «Наша Культура», в якому писали всі відатні українці, у тому числі: Гетьман Скоропадський, Митрополит усієї Польщі Діонисій, Митрополит Галицький Андрій Шенгичівський і ін. Вийшло 31 том, журнал припинений у листопаді 1937-го року, бо Редактор Іван Огієнко всі сили став віддавати на переклад Біблії на українську мову.

1936. Починаючи ще з студентських літ, ще з 1905-го року Проф. І. Огієнко задумав перекладати Біблію на українську мову, і почав до того готуватися. З 1917-го року вже багато працював над цим перекладом.

Року 1936-го Бритійське Біблійне Товариство підписало з Проф. І. Огієнком нотаріальний контракт – перекласти їм Біблію з гебрейської та грецької мови за п'ять років, а вони її видадуть.

Року 1938-го вийшов у Варшаві переклад цілого Нового Заповіту з грецької мови. Цей переклад уже кілька разів перевидавали.

Переклад усієї Біблії Проф. Огієнко закінчив року 1940-го 11 липня. Але року 1939-го німці зайняли Польщу, тому Біблія видрукувана не була.

Року 1940-го 20 жовтня Проф. Іван Огієнко – по відповіднім обранні – був висвячений на Архiepіскопа Холмського, а 3-го листопада того ж року відбулася його інтронізація на Холмську Катедрu в Польщі. Р.1944, 18.III, за міцну оборону Православної Церкви перед німцями, що тоді окупували Польщу, Собор Єпископів підвищив його в стан Митрополита Холмського.

Року 1944-го Митрополит Іларіон змушений був виїхати з Польщі на еміграцію в Австрію, і там в м. Сан-Пелтен під Віднем позоставив року 1945-го рукопис свого перекладу Біблії. Сам далі виїхав на захід Австрії, а Сан-Пелтен зайняла советська Армія. Митрополит Іларіон перебрався в Швейцарію, в м. Лозанну.

Року 1947-го із Швейцарії Митрополит Іларіон переїхав до Канади, куди й прибув 18 вересня, і тут з листопада 1947-го року став видавати народній християнський місячник «Слово Істини», вийшло 48 чисел (1947-1951).

По цьому, у роках 1951-1953 видавав у Вінніпегу місячник «Наша Культура», а з 1953-го року по цей час [1957. – Авт.] видає богословський місячник «Віра й Культура». Разом у Канаді Митрополит Іларіон випустив 112 чисел Богословського місячника, а також видрукував тут багато різних наукових праць.

1951р. 8.VIII Митрополит Іларіон Огієнко був обраний Собором Греко-Православної Церкви її Митрополитом на всю Канаду.

Місто Сан-Ієлген в Австрії року 1945-го зайняли большевики, і там позостався рукопис перекладу Біблії на Українську мову. Року 1949-го офіцери Англійської Армії вивезли цього рукописа перекладу Біблії до Лондону, до Бритійського Біблійного Товариства, яке переслало його до Вінніпегу перекладачу Митрополиту Іларіону.

Коли б англійські офіцери не забрали того рукопису перекладу Біблії, український народ не мав би тепер нового перекладу Біблії.

У листопаді 1956-го року Бритійське Біблійне Товариство в Лондоні розпочало друк повної Біблії перекладу Митрополита Іларіона. Певне десь на початку 1958-го року ця Біблія появиться в світ.

7-го листопада 1955-го року Генеральна Президія Біблійного й Закордонного Товариства в Лондоні обрала митрополита Іларіона своїм почесним доживотним членом.

Писати Проф. Огієнко розпочав з липня місяця 1897-го року, – тепер якраз минає (1897-1957) шістьдесятиліття його письменницької праці.

Написав кілька сот праць, у тому [числі] не мало більших наукових монографій. Писав у ділянках: української філології (мова, література), слов'янська філологія, слов'янська палеографія, старослов'янська мова, історія українського друкарства, історія Української Церкви, православне богослов'є, гербраїстика, методологія перекладу Біблії й т.ін.

Митрополит Іларіон переклав на українську мову багато богослужбових книг. Переклади ці почав робити й друкувати ще з 1917-го року, і робить їх ще й тепер.

Багато наукових праць написав уже в Канаді (роки 1947-1957).

Часто Митрополит Іларіон, коли шукає душевного відпочинку, віддається праці поетичній. Він написав багато релігійних поезій, кілька поем і кілька релігійних філософських драм, які вийдуть окремими виданнями.

У Канаді Митрополит Іларіон провадить у Вінніпегу вищу богословську православну школу отже сьомий рік (1951-1957), і висвятив в Ієреї багато достойних Священників, своїх учнів.

Ще в молодих літах Проф. Огієнко, тепер Митрополит Іларіон, виставив своє всежиттєве ідеологічне гасло: «Служити народові – то служити Богові!» І вірно служив цьому гаслу людиною світською, і вірно служить йому й тепер, як Митрополит Української Православної Церкви в Канаді. 18.I.1957 [10, с.19-21]. 75-літній ювілей Митрополита Іларіона проходить під гаслом «Служити Богу й народові». Святкування було призначено на 4-5 травня 1957 року, місцем святкування було обрано Вінніпег – Кафедру Пресвятої Трійці. Розгорнутий репортаж репортаж про що подію «На службу Богу й Народові. Ювілей Митрополита Іларіона» подав на сторінках «Віри й Культури» (1957. – Ч.8 (№44) протоієрей О.С. Герус [10, с.18-24].

Цей, як його назвали, «небуденний ювілей», був багатограним, включав в себе ряд різних імпрез. По-перше, велику увагу приділила ювілею канадійська преса – українська й англійська. Вона публікувала статті як про майбутній ювілей, так і про особу ювіляра, відзначала його заслуги для української й загальної культури. Вінніпезька газета «Фрі прес» у числі за 4 травня вмістила велику статтю, в якій подавалася хроніка життя Ів. Огієнка, наголошувалося на значимості його постаті: «На протязі свого життя д-р Огієнко був батьком, учителем, університетським професором, міністром, знавцем стародавніх мов – грецької та гебрейської, перекладачем Біблії» [4, с.18]. Такий же прихильний

віддук помістила й газета «Трибюн». За висловом О.С. Геруса, травень [1957] «став незабутнім Святом нашої Церкви і всіх людей доброї волі» [4, с.18]. Відбулася також виставка праць ювіляра. У залі Катедри Пресвятої Трійці була організована виставка його численних праць, друкованих і в рукописах. Вони були розкладені обабіч великого портрету ювіляра (авторство, за С. Герусом, Л. Молодожона) [суч. Л. Молодожанин. – Авт.]. Автор робіт дав роз'яснення. І тут варта уваги примітка О.С. Геруса: «Автор [митрополит Іларіон] дав свої висношення. Часом ці висношення непомітно переходили в справжні цінні лекції, які Владика з запалом виголошував, наче з університетської катедри. А лице його горіло радістю і почуттям гордості» [4, с.19].

У неділю, 5 травня, Ювіляр відслужив Св. Літургію. Ювілейна служба Божа була особливо величною. Прониклими і величними були слова проповіді Владика. «Владика проповідував, пише о. С. Герус, – від повноти свого серця. Він навчав про Віру, про її силу й поміч у праці. Православна Віра – то основа нашої нації. Релігійне роздроблення, – говорив Владика, – шматує душу українського народу і віддалює його воскресіння [4, с. 19].

Після літургії відбувся ювілейний обід, на який було запрошено понад 500 осіб. Було виголошено реферати про церковну і наукову діяльність митрополита Іларіона. Слово про церковну діяльність тримав протопресвітер о. Г. Метюк. Ключовими тезами виступу були концепти ідеології Православ'я, які сповідує митрополит Іларіон: Українська Церква є Церква Первозання і Апостольська, самостійна і соборноправна. На цих засадах, резюмував доповідач, веде свою працю Ювіляр на становищі Митрополита Української Православної Церкви в Канаді. Служіння Церкві й народу митрополита Іларіона (Івана Огієнка) доповідач прирівняв до одержимості й жертвовності митрополита Іларіона киявського, Петра Могили та князя Костянтина Острозького. Традиційно доповідь закінчилася здоров'ям «На многії літа, Владико Митрополите!».

Доповідь про наукову працю митрополита Іларіона виголосив професор Богословської Академії в Вінніпезі д-р Ю. Мулик-Лушук. У вступі, що мав ознаку дискусійності, доповідач заперечив твердження деяких авторів, що до наукової спадщини митрополита Іларіона треба віднести лише ті праці, які були ним написані до прийняття духовного сану (1940). Доказом неприйняття такої тези, за доповідачем, є такі факти: уже будучи митрополитом в Канаді, Владика Іларіон випустив книги «Українська літературна мова», «Історія української літературної мови», «Українська Церква за час Руїни». Книга «Історія української літературної мови» була відзначена Вільною Академією Наук (УВАН) в Канаді. Розмежування праць проф. Огієнка від митрополита Іларіона, на думку Ю. Мулика-Лушика, треба розцінювати не інакше, як «сумний факт – дискримінації в нашій науці» [4, с.21]. Далі промовець відзначив новаторський характер і наукову значущість творчої спадщини Івана Огієнка. Це проявилось у таких наукових доказах ученого, як твердження про дохристиянську писемність слов'ян (згодом підтвержене археологічними розкопками), в обстоюванні гасла «Для одного народу – одна літературна мова», глибокому знанні психології, способу думання й духу народу. Останнє допомогло йому виробити власну методу своїх наукових праць і перекладів, зокрема Св. Письма (1962 р.).

Третім промовцем був інженер Федір Онофрійчук. Тема його виступу «Митрополит Іларіон як національно-громадський діяч». Відзначаючи багатогранність названої теми, доповідач дав влучне визначення життя і творчості митрополита: «Життя Митрополита і його творчість – це одна з найсвітліших сторінок нашої історії. Владика жив і творив у рамках і сторій й

культури, і його праця залишається невмирущою в поколіннях нашого народу» [4, с.22]. До найголовніших віх його державно-політичної діяльності Ф. Онофрійчук відніс 1917-1922 роки («І. Огієнко – найактивніший будівничий Української Держави»); 1919, 22 січня (організатор Свята Соборності в Києві); 1919-1920 роки («ніс тягар Державних справ воюючої України», тобто виконував обов'язки Головноуповноваженого уряду УНР) і роки еміграції (був завжди вірним своїй Батьківщині; згадаймо хоч би вислів митрополита Іларіона: «Молосся за весь свій Рідний Край»). По завершенні доповіді Ф. Онофрійчук вручив ювіляру камінець з мозаїки Св. Софії в Києві як пам'ятку української тисячолітньої історії. Таким чином, було продемонстровано тяглість українських культурних традицій, репрезентантом якої і був Іван Огієнко.

На завершення Свята з промовою, «щирою і сердечною», виступив митрополит Іларіон. Центральним концептом його виступу було розкриття суті його життєвої ідеології. Її основні принципи: праця для свого народу, праця задля відродження свого народу, віра в нову оновлену материкову Україну, сповідання девізу «Служити народові – то служити Богові». Головною, ціложиттєвою працею свого життя він назвав роботу над перекладом Біблії. Найвище щастя свого життя митрополит Іларіон оформлював так: «...я зазнав таке велике щастя, яке тільки може бути: я бачив відродження свого народу, і я працював для нього! У той час я стояв нагорі... Я був міністром відродженої Батьківщини. Такої радості я не забуду до смерті... Праця – то щастя. Праця для мене все. Може я через те так багато зробив, бо не працювати – значимість позбавити себе щастя. Я працюю для свого народу, – а це найбільше щастя» [4, с.23].

Насамкінець митрополит Іларіон радісно висловив упевненість у немарності своєї роботи: «Ви вчора бачили моєї праці. Вони пішли в світ. І там пізнаєть Іларіона...» [4, с.23]. І знову прозвучало найсокровенніше, найболочіше для Огієнка – доля рідної, материкової України: «Але настане час, коли наші думки перенесуться туди, куди вони тепер дістатись не можуть, і дадуть міць нашому народові» [4, с.23].

Воістину пророчим був дар митрополита Іларіона (Івана Огієнка). Праці І. Огієнка прийшли в Україну, вони перевидані або вперше надруковані з рукописів Фундацією Митрополита Іларіона (голова – проф. М.С. Тимошик). Їх використовують як підручники у сучасній вищій школі України («Історія друкарства», «Тарас Шевченко», «Історія української літературної мови», «Українська культура» та ін.) та як джерела для науково-дослідницької роботи.

О. С. Герус справедливо назвав ювілей всеукраїнським. Понад сімсот привітань надійшло з Канади та з країн Вільного Світу. Не було лише привітання з материкової України, яка перебувала під червоним чоботом тоталітарного режиму. З тієї України, яка була для нього найбільшою любов'ю.

Свій репортаж автор завершив такою кінцівкою: «Може сьогодні, під певними впливами, не всі розуміють, але прийде час, коли Україна вільними устами дасть свій репортаж про працю й заслуги нашого Найдостойнішого Ієрарха» [4, с.24].

Віщі слова! Вони-таки справдилися! Прогресивна громадськість сучасної України вшанує гідно Івана Огієнка: щорічно визначаються достойники-лауреати Огієнківської премії (з 1995 р.) в усіх галузях культурно-літературного життя України, функціонують осередки Всеукраїнського Товариства Івана Огієнка, Центр огієнкознавства в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка, щорічно видаються наукові збірники «Іван Огієнко і сучасна наука та освіта» (з 2003 р.) та ін.

До речі, за матеріалами ювілейних заходів 1957 р. була видана «Ювілейна Книга на пошану Митрополита Іларіона у 75-ліття його життя й праці. 1882-

1957», видана Всеканадським Ювілейним комітетом накладом Ювілейного Фонду (Вінніпег, 1958. – 320 с.).

Подібна Акамія на честь 75-річчя митрополита Лларіона відбулася в Торонто. Основну доповідь «Велетень праці – Митрополит Лларіон» виголосив проф. С.Килимник. Основні пункти його доповіді: «Митрополит Лларіон», «Життєвий шлях Митрополита Лларіона», «Прага для визволення України», «На чужині, новій Батьківщині», «Прага для Галичини», «Огляд наукової праці», «У Канаді». Цю доповідь видрукувала «Віра й Культура» (1957. – Ч.8 (44). – С.11-17). Стрижневими концептами доповіді стали положення про виняткову обдарованість і жертвну діяльність ювіляра, його пропагандистську роботу щодо правосписної й мовної єдності всього українського народу та прихильника правоспису, ухваленого Українською Академією Наук, про значущість його наукової праці та праці як ідеолога Української Православної Церкви, про переклади Біблії.

Знаковими в плані пропаганди ідеї соборності в доповіді С. Килимника були слова про роль І. Огієнка у поживленні культурно-національної праці в Галичині в 30-х рр. XX ст. Він наводить влучні висловлювання про що іпостась діяльності ученого подружжя Гриньовських: « Професор Іван Огієнко – це **Аристократ духа** [Авт.], це високовчена, глибокої й блискучої культури людина – колос; це вчитель мови всієї Галичини; це втілення найвищої національної ідеї, правди, волі й нашої державності. Це невтомна високоталановита людина, присутність якої в нашій Галичині ми відчули «всі без винятку, як святість і чин обов'язку» [5, с.15].

Справедливо визначено заслуги митрополита Лларіона у творенні церковно-релігійної поезії (тут він першопроходець) та релігійних проповідей (як справжнього Золотоуста). Прикінцеві абзаци доповіді велично піднесені, акумулюють в собі віру в пророчу силу слів і діянь митрополита Лларіона. Наводимо їх повністю: «Його слово – то дзвін Святої Софії, то труба Архангола Михаїла! Його **слово** [С.К.] будить приспаних, підіймає тих, що спали, бадьорить громади, вселяє духа Віри й надії, перемагає силою свого духа, силою свого слова найтемніші, найжорстокіші сили супротивні, – дійсно, слово Митрополита Лларіона вогнем палить серця людей!

Велику Ювілейну працю свою: «Українська Церква за час Русіни» присвячує нам, живим і ненародженим українцям, як заповіт, в яку (присвяту) вкладає глибокий філософський зміст – пізнати себе, хто ми й чого прийшли на цей світ:

Найбільше щастя – для Народу
Віддати все своє життя,
Покласти душу за Свободу,
Прийнять за нього розг'яття!
Що тяжчий Хрест за Край свій Рідний,
Що більша за Народ свій жертва, -
Скоріше прийде час побідний,
Й не буде праця наша мертва.
Люби свій Край, як любиш Бога,
А свій Народ, як Матір Божу...

Це на спогад свого 75-річного Ювілей дає нам Первосвятитель наш такий заповіт!

Мати-Вітчизна згодувала Великого Сина Івана Огієнка, дала йому наснагу, талант, натхнення й благословила на подвиг великий! І Син Твій, Україно, глибокою любов'ю відповів тобі, як Матері – віддав, і до нині віддає свої сили, свої творчі праці, свій уроджений талант, свою безмірну глибоку синовню любов!

Слухай, Мати-Україно, і відчуй! Сьогодні ми, сини Твої, в розсіянні суті, шануємо 75-ліття Твого найкращого улобленого сина, – Івана Огієнка, Митрополита Землі Канадійської, якого Ти згодувала грудьми землі своєї, випестила на лоні своїм на честь Тобі, Мати наша, на славу Св. Православної Церкви, на добро нашої-страдника!

Слава Тобі, Україно! Слава й Тобі, її Великий і заслужений Сину!» [5, с.17].

Такі ж величні Академії на честь 75-ліття митрополита Іларіона були проведені в канадських провінціях. Про святкування ювілею в провінції Альберта розповів на сторінках «Віри й Культури» протоіерей Михайло Фляк (1957. – Ч.9(45). – С.5-8). Цей ювілей, за автором, сприймався як всеукраїнське й світове свято: «це радість усіх православних українців і в Канаді, і в США, і там в Україні, і в усьому світі» [24, с.7]. Святкування розпочалося, як зазвичай, торжественною Архиєрейською Св. Літургією, а згодом проповіддю Владика Митрополита. Тема проповіді «Про значення совісті у всіх випадках релігійно-морального, суспільного і національного життя». Його слова, за автором, пробивалися до совісті присутніх, змушували думати про себе...

Для парафіян Владика – це насамперед Настир Православної Церкви, який закликає вірян всіма силами своєї душі й серця любити Православну Церкву, не зрадити її, бо «любов до народу – це любов до Української Православної Церкви, а відступлення і зрада Православної Церкви, – це зрада України [24, с.8]. Його слова – це «справжній скарб науки, переданої Великим Митрополитом своїм слухачам і вірним нашої Церкви» [24, с.8].

На думку М. Фляка, приїзд митрополита в Альберту додав авторитету Православній Церкві, викликав інтерес до його літературно-богословської діяльності. «Сильна бесіда і кріпке слово Митрополита Іларіона», за влучним висловлюванням автора, дають підстави прирівнювати Владика до старозавітніх Пророків, які уміли так сильно й відверто промовляти до свого народу.

Гідно пошанували 75-ліття Митрополита в м. Детройті, Едмонті, Ванкувері (ВК. – 1957. – Ч. 12 (48). – С. 19; Ч. 1(49). – С. 20-21), у м. Летбридж, Алта, у м. Віндзор, онг. (ВК. – 1957. – Ч. 1 (49). – С. 25-28).

Як і попередні, ці святкування перетворювалися в пропаганду значення Православної Церкви для України, для української культури, а в цілому звеличення української нації. Автор замітки про візит митрополита в м. Віндзор, який сховався під анонімом Віндзорець, писав, що митрополит розповідав, що «український народ – це окрема закінчена нація. І кличе жити в Канаді, як окрема невмируща нація, стародавня й культурна. Нація повна й жива. Геть з почуттям меншовартости!» [3, с.13].

Доказом величності нації, за митрополитом, є наявність великої кількості величних і славних людей. Таким, для прикладу, є князь Костянтин Острозький (13.02.1608), про якого й говорив промовець. Національна зорієнтованість проповідей митрополита Іларіона була виразною: «Хто змінює свою Православну Віру на іншу, той стає сиротою, безбаченком, бо йому нема чим гордитися. Бо русина перетворила на українця Православна Церква ще в XVII віці» [3, с.28].

3 75-річчям митрополита Іларіона привітала й Українська Вільна Академія наук в Канаді (УВАН). На Ювілейних зборах 14 квітня було прийнято текст привітання, яке й надіслало митрополиту. У ньому йшлося про те, що воно прийняте на основі привітань від ряду канадських академічних закладів та українських наукових і культурно-освітніх установ в Канаді (НТШ, УВАН, УНТ, «Просвіта», КУК, УНД, Ветеран). У посланні, адресованому митрополитові, зазначалося: «[усі] сердечно вітають Вас із Вашим 75-літнім ювілеєм та бажають Вам успіхів у Вашій праці для добра української науки й культури» [11, с.25].

Ювілейний адрес підписали М. Мандрика (Голова Президії зборів), М. Боровський (секретар українських привітів) і Яр. Рудницький (секретар англомовних і французьких привітів). У подячному слові на ім'я проф. Ярослава Рудницького Митрополит Іларіон вкотре відзначив свою життєву програму: «Я служу Господеві й Його Українському народові у міру своїх сил, і зробив, скільки міг» [11, с.25]. Підпис митрополита звучав так: «Митрополит Іларіон, постійний богомолець за кращу долю України». Так підписувався він в особливо величних акціях, традиційним же був його підпис: «Іларіон, Митрополит Вінніпегу і всієї Канади». Одержати привітання від такої поважної інституції, якою була УВАН, було для митрополита особливо цемним. Це було і визнання його наукової праці, без якої було б немислиме його життя, і розуміння недостатньої реалізації його потенцій. Адже творив він у вкрай несприятливих умовах, і зроблене вражає. А якби він творив у сприятливих умовах, умовах власної Держави, то важко спрогнозувати результат! Хочеться сподіватися, що таке твердження заслуговує на увагу.

Згодом УВАН 13-го травня запросила митрополита Іларіона, як свого дійсного члена, зробити науковий вклад на її зборах. За митрополитом приїхав сам голова ВУАНу проф. М. Ветухів. Розпочалися Пленарні Збори Академії привітанням, яке виголосив Голова з нагоди 75-ліття митрополита. Йшлося передовсім про митрополита як науковця. Наголошувалося, що проф. І. Огієнко значно збільшив свою наукову діяльність та культурне служіння українському народові, ставши Митрополитом Іларіоном. Отже, розуміння драматичної долі митрополита до приїзду в Канаду було загальнозрозумілим. Окремо зупинився М. Ветухів на аналізі останньої праці митрополита «Українська Церква за час Руїни» (1957). Доповідь Митрополита Іларіона мала назву «Україна і саббатянство». М. Ветухів у заключному слові відзначив її глибокий зміст і новизну теми.

У подячному посланні до УВАН на ім'я М. Ветухова Митрополит Іларіон розцінив свій візит як «поєднання в одне ціле рідної Української Православної Церкви і рідної Вищої Науки» [16, с.5]. Як бачимо, митрополит Іларіон, як добрий очільник своєї Церкви використовував кожен нагоду для пропаганди Українського Православ'я, Церкви Православної, яка, за митрополитом, є «рідна Мати України і всіх українців»: «Це тільки Православна Церква створила з нас українську націю, – писав він. – Це тільки Православна Церква зілялася з українським народом і творила з ним нашу історію» [16, с.5].

Складовою частиною ювілейних святкувань можна вважати резонанс з приводу виходу «Ювілейної книги на пошану Митрополита Іларіона» (Вінніпег, 1958). На сторінках «Віри й Культури» читачі-дописувачі висловлювали радість з приводу і придбання книги, і передусім з приводу 75-літнього ювілею митрополита. Так, родина Сахневичів з Нью-Йорка бажала, «... щоб Бог допоміг Митрополиту Іларіону дочекатися справляти ще столітній Ювілей, тільки вже на своїй рідній землі» [15, с.22].

Книга розцінювалася не лише як ознака високої пошани до Ювіляра, а й як надзвичайно цінний **історичний документ** [Авт.]. Життєвий і творчий шлях митрополита Іларіона, на думку дописувачів, відбиває страдницьку і драматичну долю Української Церкви і народу. Влучно висловився генерал Армії УНР М. Садовський, коли писав до митрополита, що день Вашого ювілею є днем не тільки Вашого особистого, не тільки свята» канадійських українців, а й свята великого всіх православних українців по цей і по той бік «заслони», і коли одночасно з тим засвідчив видатну роллю, яку відіграла Ваша достойна особа, в часі наших збройних змагань і в часі державного будівництва України» [15, с.21].

Дмитро Білас з Торонто за рівнем значимості життєвого подвигу митрополита Іларіона ставить його поряд з іменами славних українських митрополитів Йосифа Солтана (†1522) і Петра Могили (†1647). Спільне, що об'єднує всі ці імена є оборона Православної Віри та велика культурно-просвітницька й наукова робота. Прот. М. Федорович, стверджує М. Фляк, справедливо висловився про «**вінніпезький Остріг**» [Авт.]. Мався на увазі допис прот. М. Федоровича від 25.05.1958 зі США під назвою «Новий Остріг у Вінніпегу» (ВК. – 1958. – Ч. 9 (57). – С. 9-10). Перебуваючи під сильним враженням від Ювілейної Книги, дописувач відзначає многогранну письменницьку й книжково-видавничу працю Ювіляра, цього «великана нашої науки й культури» й порівнює його «із другим великаном духової творчості нашого минулого – Іваном Франком». Він пише: «Вони обидва, хоч у різних періодах нашого побуту, дарували Українському народові те, чим живе живе Нація століттями: животворні плоди свого генія» [21, с.9].

Так, як колись знаний був Митрополит Могила своєю вченістю й ерудицією, авторством праць релігійного змісту («Виклад Православної Віри»), так сьогодні знаний є своєю вченістю й ерудицією Митрополит Іларіон. І далі Д. Білас наводить приклади, особливо цінні для нас: «Так як колись Могила заклав Київську Академію, так у недавнім минулім проф. І. Огієнко організував і заклав два університети – у Києві і **Кам'яни-Подільським** [Авт.]. Так, як колись Могила провадив Духовну Академію в Києві, так тепер Іларіон провадить таку ж саму Академію у Вінніпегу» [15, с.22]. Відмінне між митрополитом Іларіоном і названими митрополитами (Солтаном і Могилою) є драматизм ситуації, бо його попередники діяли на рідних землях, а Іларіонові судилося діяти на чужині, що обмежує його діяти включно в рамках національно-церковного життя, а не в рамках суспільно-національного життя. Незапрошення митрополита Іларіона на Свято відновлення Української Державності (1958), стверджує Д. Білас, є в цьому доказом.

До речі, святкування 75-річного ювілею Митрополита Іларіона (1958) збігалось зі святкуванням інших важливих дат українського-культурно-церковного життя в Канаді: 10-річчя видавничої праці митрополита Іларіона в Канаді; 40-ліття УГІПЦ в Канаді. Ігумен Іов Скакальський, секретар митрополита, опублікував у «Вірі й Культурі» (1957. – Ч. 2 (50). – С.9-12) статтю «Десятиліття видавничої праці в Канаді Митрополита Іларіона» [19]. У статті проаналізовано видання трьох навчальних місячників («Слово Істини», «Наша Культура» і «Віра й Культура»), подано список виданих у Канаді праць митрополита Іларіона (усіх на 1957 – 29). У список введено праці і культурологічного, і богословського характеру. Видання Консисторії і переклади релігійних книг (Апостол, Трєбник) не включені. У третій частині зазначена сума власних копій, які витрачені митрополитом Іларіоном на видання книг. Копії, треба сказати, не малі. Це 15.339.02 \$. Секретар видавництва наголошує: «Митрополит Іларіон на свої видання **видає все, що заробляє** [вид. І.С. – авт.]. А для кого він видає ці свої твори? – Видає виключно для українського народу! І треба сказати, що Митрополит дуже багато розсилав своїх видань безплатно, а особливо поза межі Канади. А сам Митрополит, чого я є свідком, живе аж надто скромно» [19, с.11]. У четвертій, завершальній частині статті подається список невиданих праць митрополита Іларіона (50 позицій). Завершилася стаття витягом із листа від 13 листопада 1957-го року до редакції вченого із закордону з побажанням видати повне видання творів митрополита Іларіона на пошанування його 75-літнього ювілею і закликом пожертвувати кошти на цю цінну справу. Додатком до статті

Іова Скакальського стало повідомлення самого митрополита Іларіона під назвою «Культурне меценатство» [19, с.12-13]. Автор писав про велику роль культурного меценатства в давній Україні, особливо меценатства книжного. Свій скромний, за автором, 75-літній ювілей ніби відродив цю давню українську традицію. Так, подячно згадує Ювіляр про пожертву на видання Ювілейної книги Ювілейного комітету (\$2.500), українських громад штату Альберта (\$130), Ванкувера (\$108). Православна громада в Кенорі, Онт зобов'язалася видати його працю «Преподобномученик Афанасій Берестейський» (початковий внесок \$150), добродій Василь Паньків узяв на себе видання двох праць «Господь моя вітха і поміч», молитовник для болящих та засумованих, «Православна Віра», Послання Східних Патріархів» (зложив \$1.000). «Усім сердечна подяка», – підсумував митрополит Іларіон [19, с.13]. Яка гарна давня традиція! Чи відродиться вона на повну силу в нашій сучасній Україні? А так хочеться!

До 40-ліття УГПЦ в Канаді митрополит робив Візитації у різні міста Канади, де правив високо-врочисті Богослужби, скрізь виголошував глибокі проповіді, робив широкі виклади про Православну Віру. І скрізь підносив дух, запалював любов'ю і пошаною до Рідної Церкви.

Величне святкування 40-літнього Ювілею УГПЦ відбулося в Саскатуні (ВК. – 1958). – Ч.2(62). – С.26-27). Свято відповідало традиційним нормам релігійних свят: відправлення урочистої соборної Вечерні, проведення Св. Літургії та урочистих Академій. Митрополит спілкувався також зі студентами Інституту Петра Могили в Саскатуні. До студентів митрополит Іларіон звернувся з коротким словом на тему «Будьмо свідомою нацією в Канаді». На Св. Літургії по Св. Євангелії виголосив сильну й змістовну проповідь на тему «Основа Християнства», «Вірні слухали проповідь з великою увагою» [18, с.26]. На ювілейній Академії митрополит Іларіон промовляв на тему «Сорокаліття УГПЦ в Канаді». Приїзд митрополита в Канаді був добре розрекламований, належно відгукнулася на нього англійська преса. Уривки зі служби митрополита Іларіона подало й місцеве телебачення.

Отже, в особі митрополита Іларіона щасливо поєднувався Проповідник, Ідеолог Української Православної Церкви, богослов, науковець і передусім – патріот, український націстворець. Він ревно виховував українців Канади, вимагаючи не допускати, або позбутися комплексу меншвартості (згадаймо його працю «Книга нашого буття на чужині», 1956р.). Все це й допомагало українцям Канади утверджуватися, зберігати українську національну гідність і почуття спорідненості з материковою Україною.

Такі ж візитації відбулися у м. Вінніпегу, у Давфіні, Ман., Торонто та ін. [2, с.26-27]. Особливо величним було святкування 40-річчя УГПЦ в Торонто. Воно відбувалося на Православній Кафедрі Св. Володимира 13-го травня 1958 року. На свято був запрошений митрополит Іларіон. На зустрічі з ним велику вітальну промову виголосив проф. С. Килимник. У ній звучало високе визнання діяльності Митрополита, названо його «будівничим Св. Української Православної Церкви в Україні», стражем нашої Віри Православної, Віри Апостола Андрія Первозванного, Віри Володимира Великого, Віри дідів-прадідів наших» [6, с.5-6]. Згадав промовець і про державотворчу діяльність Івана Огієнка періоду УНР, його наукову діяльність як професора. Така сила **Авторитету** [Авт.], вона належала Іванові Огієнку.

Даті сорокаліття УПЦ в Канаді було приурочене інтерв'ю митрополита Іларіона для радіостанції «Голос Канади», яке, до речі, було надане в Україну [1959. – Ч.5(65). – С.24-26]. В інтерв'ю йшлося про великий авторитет

Православної Церкви в Канаді (350 організованих громад), висловлювалася віра у відродження Церкви в материковій Україні. Особливо акцентувалася увага на великій ролі Православної Церкви в розбудові української шкільної освіти в Канаді, в збереженні української мови.

Великий авторитет Митрополита Іларіона сприяв самоорганізації українських громад, зокрема богословських. Так, у Вінніпезі при Манітобському університеті було створене Товариство Українських Православних Студентів ім. Іларіона [11, с.27]. До нього вписувалися студенти й інших профілів – учительського, медичних сестер. У Манітобському університеті навчалася дві сотні українських православних студентів.

Зворушливими були приватні привітання на адресу митрополита Іларіона. Так, професор Берлінського університету і редактор журналу «*Zeit schritt für slavische Philologie*» Макс Фасмер писав, що він високо оцінює наукові праці І. Огієнка і щиро співчуває Ювіляру з приводу його драматичної долі ще до другої світової війни [22, с.26]. Знайомий ще з варшавського часу Богдан Федчук зізнався: «Іноді згадую мою зустріч з Вами, Високопреосвященніший Владико, моїй дружині чи знайомим, підкреслюючи: **«Це Ангел не людина»** [Авт.], тому, що Ваша особа, Високопреосвященніший Владико, зробила на мене велике враження, якого не годен забути ціле життя. Я відчув масстатичність повнодоброзичливості і божественної доброти у Вашій лагідній усмішці та широкердечному батьківському прийнятті мене» [23, с.27].

Логічним завершенням Свята була публічна подяка митрополита Іларіона усім інституціям та громадськості за пошанування його Ювілею. Передусім на сторінках «Віри й Культури» він дякує Комітету Святування Митрополита Іларіона в Вінніпезі (голова о. Протопресвітер С. Савчук), а також доповідачам, які на урочистостях прочитали доповіді про його церковну діяльність (Гр. Метюк), наукову (проф. Ю. Мулик-Луцик) і про національно-громадську працю (Ф. Онофрійчук). Своє вшанування митрополит Іларіон справедливо розцінив як пошану «нас усіх до нашої Святої Церкви» [12, с.29]. Така ж подяка була надіслана на адресу Східної Єпархії УГПЦ в м. Торонто (на адресу Високопреосвященнішого Михаїла, Архієпископа Торонто та Східної Канади. Підписався митрополит Іларіон підписом «Постійний богомолець за весь український народ» (1957. – Ч.6(42). – С.12).

Можна констатувати, що 75-ліття від дня народження митрополита Іларіона (Івана Огієнка) стало актом всеукраїнського єднання діаспори (на жаль, не з материковою Україною), а передусім актом зміцнення авторитету Української Православної Церкви.

Список використаних джерел:

1. Б. Г. С-р. Світова ювілейна сесія Української Вільної Академії Наук (УВАН) // Віра й Культура. – 1957. – Ч. 11-12 (162). – С. 29-30.
2. Візитації Митрополита Іларіона // Віра й Культура. – 1958. – Ч. 2 (62). – С. 26-27.
3. Віндзорець. Канонічна Візитація в Віндзорі // Віра й Культура. – 1957. – Ч. 1 (49). – С. 27-28.
4. Герус С. о. На службу Богу й Народові. Ювілей Митрополита Іларіона / о. С. Герус // Віра й культура. – 1957. – Ч. 8 (44). – С. 18-24.
5. Килимник С., проф. Велетень праці – Митрополит Іларіон. Доповідь на Академії в честь 75-ряччя Митрополита Іларіона в Торонто / проф. С. Килимник // Віра й Культура. – 1957. – Ч. 8 (44). – С. 11-17.
6. Килимник С., проф. Православні українці Канади люблять і шанують свого Митрополита // Віра й Культура. – 1958. – Ч. 9 (57). – С. 4-6.

7. Куташ Ігор. Колегія Св. Андрея в Вінніпезі / Ігор Куташ // Віра й Культура. – 1967. – Ч. 7-8 (160). – С. 25-26.
8. [Огієнко Іван, Митр. Іларіон]. Церковна хроніка / Іван Огієнко // Віра й Культура. – 1957. – Ч. 4 (40). – С. 22-25.
9. [Огієнко Іван, митр. Іларіон]. 75-ліття Митрополита Іларіона / Іван Огієнко // Віра й Культура. – 1957. – Ч. 5 (41). – С. 17-19.
10. [Огієнко Іван, Митр. Іларіон]. Життєвий шлях Митрополита Іларіона / Іван Огієнко // Віра й Культура. – 1957. – Ч. 5 (41). – С. 19-21.
11. [Огієнко Іван, Митр. Іларіон]. Церковна хроніка / Іван Огієнко // Віра й Культура. – 1957. – Ч. 3 (43). – С. 24-27.
12. [Огієнко Іван, Митр. Іларіон]. Церковна хроніка / Іван Огієнко // Віра й Культура. – 1957. – Ч. 9 (45). – С. 27-31.
13. [Огієнко Іван, Митр. Іларіон]. Сорокаліття відродження української Державності / Іван Огієнко // Віра й Культура. – 1958. – Ч. 7 (55). – С. 22-23.
14. [Огієнко Іван, Митр. Іларіон]. 40-ліття відновлення Української Державності / Іван Огієнко // Віра й Культура. – 1958. – Ч. 8 (56). – С. 22-23.
15. [Огієнко Іван, Митр. Іларіон]. Ювілейна Книга / Іван Огієнко // Віра й Культура. – 1958. – Ч. 1 (61). – С. 20-22.
16. Присутній [Іван Огієнко, Митр. Іларіон]. Канадійська Делегація в Вільній Академії Наук / Іван Огієнко // Віра й Культура. – 1957. – Ч. 8 (44). – С. 1-6.
17. Присутній [Іван Огієнко, Митр. Іларіон]. Відродження активної Нації / Іван Огієнко // Віра й Культура. – 1958. – Ч. 7 (55). – С. 22-23.
18. Присутній [Іван Огієнко, Митр. Іларіон]. Святкування 40-літнього ювілею в Саскатуні / Іван Огієнко // Віра й Культура. – 1958. – Ч. 2 (62). – С. 26.
19. Скакальський Іов. Десятиліття видавничої праці в Канаді Митрополита Іларіона / Іов Скакальський // Віра й Культура. – 1957. – Ч. 2 (50). – С. 9-12.
20. [Управа Об'єднання Української Еміграції в НФР]. Ми Вас пам'ятаємо! // Віра й Культура. – 1961. – Ч. 12 (96). – С. 14.
21. Федорович М., прот. Новий Остріг у Вінніпегу / М. Федорович // Віра й Культура. – 1958. – Ч. 9 (57). – С. 9-10.
22. Фасмер Макс. Ще про 75-літній Ювілей Митрополита Іларіона / Макс Фасмер // Віра й Культура. – 1959. – Ч. 6 (66). – С. 26.
23. Федчук Богдан. Двадцять літ тому / Богдан Федчук // Віра й Культура. – 1959. – Ч. 6 (66). – С. 27.
24. Фляк Михайло, прот. Святкування ювілею Владика Митрополита Іларіона в Принс Алберт, Саск / Михайло Фляк // Віра й Культура. – 1957. – Ч. 9 (45). – С. 5-8.

The article deals with the importance of outstanding figure of Metropolitan Ilarion (Ivan Ohienko) in the history of the Ukrainian culture and state. Facts of worthy of praise in the honour of his 75-th birthday have been presented.

Key words and word-combination: Metropolitan, Pastor of Orthodox Church, its ideologist and nation creation, nationwide recognition.

Отримано: 22.06.2013 р.